

Luc Boltanski in Eve Chiapello
The New Spirit of Capitalism (1999)

MOŽNOSTI KRITIKE
KAPITALIZMA

Problem: upad kritike v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja

- Kakšno je razmerje med kapitalizmom in njegovo kritiko?
 - Zgodovina tega razmerja
 - Današnja situacija
 - Perspektiva: možnosti kritike

Minimalna definicija kapitalizma: imperativ neomejene akumulacije kapitala na formalno miroljubne načine

- B&C raziskujeta ideološke spremembe, ki so spremljale transformacije kapitalizma (ideologija tukaj mišljena kot set skupnih prepričanj, ki je zasidran v realnosti)
- Ideologijo, ki upravičuje in opravičuje angažiranost v kapitalizmu, imenujeta *duh kapitalizma*
 - ideologija je potrebna, ker mezda ni zadostna motivacija za predanost, za angažirano vpetost v kapitalizem (mobilizacija na individualni ravni)
 - ker kapitalizem, ki ne nudi upanja tistim, ki jih potrebuje za delovanje sistema, zaide v resne težave (navezave na družbeno pravičnost)

Danes duh kapitalizma doživlja krizo: družbena zmedenost in skepticizem

Kje je mesto kritike?

Duh kapitalizma je hkrati u/opravičitev (legitimacija) kapitalizma *in* njegova kritika.

Ker je v krizi duh kapitalizma, je s tem v krizi tudi kritika.

Ni problem kritike v tem, da je ovirana in nemočna (ne gre za fizično nevtralizacijo), problem je v tem, da kritika ne ve, kaj hoče, ne ve, kaj naj reče (gre za ideološko nevtralizacijo)

Zgodovina razmerja med kapitalizmom in njegovo kritiko:

- Kritika je motor, gonilna sila razvoja duha kapitalizma in posledično kapitalizma samega
 - kapitalizem se transformira tako, da inkorporira zahteve kritike

Novi duh kapitalizma se konstituira nasproti prejšnjemu duhu, kritika kot notranja duhu kapitalizma, pa mora spreminjati trenutnega duha.

Duh kapitalizma mora nuditi vire odgovorom na tri vprašanja:

1. **Motivacija:** Kako je lahko predanost procesom vir entuziazma, tudi za tiste, ki nimajo profita?
2. **Varnost:** Do katere mere so lahko vpletenim v kapitalistične procese zagotovljene varnostne postavke zanje in za njihove otroke?
3. **Skupno dobro:** Kako je lahko participacija v kapitalističnem procesu upravičena v luči skupnega dobra?

Duh kapitalizma z odgovori na ta vprašanja ne le legitimira sam kapitalizem, temveč hkrati predstavlja tudi omejitve, zavore kapitalizmu.

Prvi duh kapitalizma

- Druga polovica 19. stoletja do 20-ih let 20. stoletja
- Poudarek na osebi meščanskega poslovneža in na opisu meščanskih vrednot
- Podjetnik kot kapitan industrije, osvajalec
- Družinska in patrimonialna logika – družinske vezi v ozadju vodenja podjetij (družinski kapitalizem)
- Vodenje podjetij temelji na lastnini
- Logike upravičenj temeljijo na figurah starejših ter tistih, ki so obogateli s trgovino

Drugi duh kapitalizma

- Od 30-tih do 60-tih let 20. stoletja
- Poudarek na gigantskih hierarhičnih organizacijah
- Junaška figura menedžerja
- Varnost izobraženim v velikih organizacijah
- Ciljni menedžment (merljivost učinkovitosti – pravičnost nagrad)
- Proti pristranskemu zaposlovanju prejšnjega družinskega kapitalizma
- Ločitev med plačanimi menedžerji in lastniki
- Osvoboditev višje izobraženih kadrov

Prehod k tretjemu duhu kapitalizma

Zadnjih nekaj desetletij se nahajamo na prehodu k tretjemu duhu kapitalizma. V tem času je kapitalizem razvil nove lastnosti:

- Vprašanje osvoboditve vseh delavcev, ne le višje izobraženih
- Iščejo se novi organizacijski principi: od hierarhije k mreži
- Mobilizacija vključenih v mreže na podlagi vizije vodij
- Meje firm postajajo zamegljene
- Od kontrole k samo-kontroli
- Ponovno uvajanje osebnih vezi, vendar drugačnih kot v družinskem kapitalizmu
- Stava na spremembe, riziko, mobilnost (ena najšibkejših točk novega duha kapitalizma)
- Vabljenje k osebnostnemu razvoju, samouresničenju, samoizpolnitvi vseh vpletenih v akumulacijo

Nova logika upravičenja: projektni svet

Legitimacija/navezava na družbeno pravičnost se ne išče več v transparentnih hierarhijah, temveč temelji na konceptu projekta.

- Projekti zahtevajo nenehno aktivnost (ni razlike med delom in ne-delom)
- Ključno je pomnoževanje zvez, ki omogoča uspeh na projektih ter prehajanje k vedno novim in zahtevnejšim projektom
- Nujna je angažiranost za projekt: entuziazem, zaupanje, razpoložljivost, mobilnost, prilagodljivost, fleksibilnost itd.
- Koncept zaposljivosti (vedno znova uspeti na trgu dela/projektov)

Pravičnost je v tem, da “veliki” ljudje tudi “malim” ljudem nenehno povečujejo zaposljivost.

Sodobni kapitalizem je inkorporiral kritične zahteve drugega duha kapitalizma

Intenzivno obdobje kritike v 60-ih letih 20. stoletja

Socialna kritika se je borila proti: 1. revščini in neenakosti, 2. proti oportunističnemu in egoizmu (zahteva varnosti in pravičnosti)

Umetniška kritika se je borila proti: 1. nepristnosti, 2. proti opresiji (zahteva kreativnosti in avtonomije)

Lastnosti sodobnega kapitalizma so predvsem posledica neuspeha socialne kritike, ter uspeha umetniške kritike. Zahteve umetniške kritike so bile inkorporirane v obliki novih organizacijskih načinov (mreža, projekti) ter novih mobilizacijskih mehanizmov (samouresničenje, samoizpolnitev).

Problem nove socialne kritike

Če želi socialna kritika ponovno zaživeti, mora izhajati iz na novo definiranih problemov, ki so značilni za čas sodobnega kapitalizma. Hitre spremembe kapitalizma so namreč paralizirale staro socialno kritiko.

- Pojem izključenosti (in nanj vezan pojem izkoriščanja)
- Razlika med t.i. network-extender in networker
- Pojem slabih omrežij
- Danes bolj problem moči kot problem lastnine (kriza marksističnega modela)
- Pojmi: zaposljivost, veščina, aktivnost, pogodba aktivnosti, univerzalni dohodek itd. (premoščanje razkoraka med avtonomijo in varnostjo)
- Nove teorije vrednosti (identificirati in ovrednotiti vpletene v mrežo)
- Reintegracijski mehanizmi
- Razvoj sodobnega delovnega prava, da bi pravno zajeli značilnosti sodobnih oblik dela

Problem nove umetniške kritike

Dobre in slabe plati uspeha umetniške kritike drugega duha kapitalizma:

- povečanje avtonomije in možnosti kreativnega dela
- po drugi strani to pomeni nove oblike kontrole in pritiska.

Novi simptomi, ki bi morali vznemirjati umetniško kritiko:

- tesnoba (ker ni mogoče jasno določiti virov trpljenja)
- prisila samouresničevanja
- globina samo-kontrole in nove oblike prisile
- problem pristnosti, ki je poproduktena
- poproduktenje odnosov
- paranoja zaradi novih tehnik mobilizacije

Perspektiva

Kapitalizem potrebuje duha kapitalizma, da lahko angažira ljudi, ter da se lahko legitimira glede na družbeno pravičnost.

Kritika transformira duha kapitalizma in posledično kapitalizem.

Ljudje imajo dejanske zmožnosti za kritiko (ljudje delajo zgodovino).

Potrebno je torej identificirati tretjega duha kapitalizma, identificirati probleme ter oblikovati jasno kritiko, ki lahko nato vodi k transformacijam kapitalizma.

Razprava

Kaj hoče kritika reči?

Kaj je problem?

Kaj je tisto, kar nas moti?

Če je kritika tisto, kar bo vsaj delno določalo nadaljnji razvoj kapitalizma, potem je potrebno jasno formulirati zahteve kritike!